

15. Лаппо И. И. Земский суд в Великом княжестве Литовском в конце XVI века. ЖМНП. 1897. Июнь. С. 263-301.
16. Теодорович Н. И. Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской епархии. Почаев: Тип. Почаево-Успен. лавры, 1893. 267 с.
17. Теодорович Н. И. Город Кременец Волынской губернии. Почаев: Тип. Почаево-Успен. лавры, 1890. 70 с.
18. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Т. V: Ковельский уезд. Почаев: Тип. Почаево-Успен. лавры, 1903. Репр. вид. Луцьк, 2008. 500 с.

Bortnikova A. *City Self-Government in Volyn of the 15th-16th Centuries in Scientific Researches of the 19th – Beginning of the 20th Century*

A retrospective analysis of the scientific development of the problem of the establishment and development of the local self-government institutions in Volyn' by domestic and Russian scientists in the 19th and early 20th centuries has been carried out. It has been proven that the views of the researchers were determined by political processes and, in particular, by the incorporation of the Polish lands into the Russian Empire and by the Polish uprising of 1830. «The theory of the formal nation» embodied in the slogan «autocracy, orthodoxy and nation» gets propagated in Russia at that time. In the context of establishing the concept of «united and indivisible Russia», attention is paid to the history of Ukrainian cities. Due to the activity of the Temporary Commission for the consideration of the ancient acts from the second half of the 19th century, the development of the problem of attraction of Ukrainian lands into the Grand Duchy of Lithuania is deepened, attention is paid to the history of cities, their administration. Two directions of research-historical and legal and historical and economic were formed in the 60ies-70ies years of the 19th century. The views of the «Western-Rus law» school scholars' F. Leontovich, M. Vladimirsky-Budanov, F. Taranovsky, the founders of the historical school at the Kiev University V. Antonovych and M. Hrushevs'kyj have been considered. It has been proved that their views on the «Lithuanian» period of development of the Ukrainian and Belorussian lands were sometimes fundamentally different. In the context of the analysis of the socio-economic and socio-political development of cities, the functioning of the city self-government there, the views of M. Dovnar-Zapolskyj, M. Lyubavskyj and I. Lappo have been considered.

Keywords: Grand Duchy of Lithuania, Volyn', city, local self-government, the Magdeburg law, state, policy.

УДК 32.01:303.42(477)

Гоцуляк В. М.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ XVII-XVIII СТ.

Загальною тенденцією розвитку сучасної історико-політичної науки є те, що дослідник зіштовхується з необхідністю інтерпретації політичного мислення, політичних традицій і цінностей, що мали місце в минулому України, зрозуміти які, лише орієнтуючись на раціональні типи знання, практично неможливо. Мистецтвом інтерпретації, розуміння є герменевтика. Переваги герменевтичного підходу полягають у безперервному досягненні все нових, більш точних характеристик картини політичного світу, нових смислів тієї чи іншої культурної (політичної) реальності. В історико-політичному дослідженні герменевтичне коло може бути представлено через пізнання соціокультурних цінностей, які визначають зміст політичних явищ, політичних інтересів тощо. Тому основне завдання політичної герменевтики полягає в розшифруванні соціокультурних архетипів і кодів, які формують політичну традицію в культурі, визначають ціннісну природу політичних процесів.

Ключові слова: культура, політичне мислення, розуміння, герменевтика, політична реальність, інтерпретація факту, ранньомодерна Україна.

Досить адекватним способом осягнення багатомірної, багатофакторної політичної реальності, що зафіксована політичною думкою ранньомодерної України, стає герменевтичний метод. Завдяки його теоретико-пізнавальним можливостям дослідник робить спробу зрозуміти політичну реальність, віддалену від нього в часі, побачити різноманітні соціальні, культурні та особистісні смисли, що притаманні їй. Акти теоретичного пізнання тих чи інших феноменів, віддалених від нас у часі, як правило, супроводжуються розумінням культурної традиції, світоглядних установок певної історичної доби, уявлень про суспільно-політичну реальність.

Загальною тенденцією розвитку сучасної історико-політичної науки є те, що дослідник зіштовхується з необхідністю інтерпретації політичного мислення, політичних традицій і цінностей, що мали місце в минулому України, зрозуміти які, лише орієнтуючись на раціональні типи знання, практично неможливо. Джерела цього мислення, традицій чи цінностей містяться в глибинах людського духу, в глибинах культури. Сучасний науковий аналіз явищ, що є співмірними людині та людській діяльності, є водночас «проривом» у ціннісні виміри культури, і не лише своєї, але й «іншої» культури. Тому важливою частиною сучасної політичної науки є політична герменевтика як наука про інтерпретацію [1, с. 252]. Йдеться про інтерпретацію політичної культури тієї чи іншої історичної доби чи навіть цивілізації, структури цінностей, соціокультурного контексту розвитку політичних процесів тощо.

Мистецтвом інтерпретації, розуміння є герменевтика. Через проникнення в глибинні світи культури, ми маємо змогу зрозуміти її природу, визначити й описати її основні елементи, інститути і процеси. При цьому слід усвідомити якісні характеристики особливостей тих чи інших політичних інститутів і процесів, а також цілі, політичні мотивації, що також органічно входять у «тіло» культури.

Розуміння – це пізнавальний механізм, дія якого спрямована на оволодіння смисловим простором культури, на розшифрування цих смислів з урахуванням соціокультурного контексту тих чи інших процесів (у тому числі й політичних). Об'єктом розуміння можуть бути різні суб'єктивні установки, ідеї, ідеали, які творилися свідомістю відповідної історичної доби і втілювалися в політичній думці цього часу. Розуміння акцентує увагу не на критичній рефлексії, а на «моменті» зустрічі суб'єктів для пошуку загальних смислів [2, с. 467]. Тому намагаючись розпізнати істинні смисли, дослідник намагається не стільки проникнути розумом в глибини чужої думки, скільки інтерпретувати її, дати їй власне тлумачення. При цьому розуміння не є простим відтворенням, це проникнення в культурні світи й творення на цій основі власних. Це також не просте (некритичне) засвоєння загальних смислів. Це складний, напружений, динамічний, діалогічний процес їх перетворення.

Процес розуміння включає в себе раціональне пізнання в єдності з іншими, нераціональними, формами осягнення різних формовиявів культури. Однак раціональна логіка розуміння не сприймає іншого як рівноцінного собі. За словами Е. Касіра, розум – це дуже «неадекватний термін» для всеохоплюючого визначення форм людського культурного життя у всьому його багатстві та різноманітності. Культурні форми є символічними, а отже, й апріорно нераціональними. Людину Касіра визначає не як «раціональну тварину», а як «символічну тварину» [3, с. 472]. Перебуваючи в символічному універсумі культури, людина не може орієнтуватися лише на сухі факти і підкорюватися об'єктивним закономірностям. Людина заглиблена в лінгвістичні форми мови, художні образи, світоглядні конструкції, міфічні символи, релігійні уявлення, політичні традиції та ритуали.

До того ж раціональна логіка егоцентрична: вона цілком припускає, що наш власний політичний світ може бути визнаний як «еталон», з яким ми будемо порівнювати інші

культурно-історичні феномени (як це робив, наприклад, Гегель, говорячи про «історичні» та «неісторичні» цивілізації [1, с. 255].

Одним з першотворців філософської герменевтики був німецький філософ XIX ст. В. Дільтей. Для нього проблема розуміння історії була однією з головних. Розробляючи філософсько-теоретичні основи гуманітарного знання і виступаючи з позицій критики «історичного розуму», Дільтей наголошує на необхідності розуміння історії. Він стверджував, що факти, які відносяться до суспільства, можна зрозуміти тільки зсередини, тільки на основі сприйняття власних станів свідомості. На його думку, суспільство – це наш світ, а життя – це передусім духовний процес, те, що людина думає, відчуває, переживає. Цей світ не можна пізнати розумом, лише раціонально. Головне тут – внутрішній психологічний досвід, інтуїтивне переживання фактів свідомості [4, с. 135-152]. На думку В. Дільтея, людина, яка досліджує історію, є людиною, що творить історію. А життя, виражаючись через діяльність людей, об'єктивується у формах культури. Способом пізнання в історичних науках, на думку В. Дільтея, є розуміння. Розуміння стає головним методом у науках про дух. Сфера духу охоплює форми спілкування, звичаї, право, державу, релігію, мистецтво тощо. На відміну від природничих наук, у гуманітарних науках розуміння є найважливішою процедурою усіх пізнавальних операцій, оскільки душевна життєвість людини дається, передусім, у переживанні та розумінні [4, с. 135-152].

Видатний філософ XX ст. Г.Г. Гадамер розглядає герменевтику як універсальну філософію нашого часу, яка покликана дати відповідь на основне питання: як можливе розуміння оточуючого нас світу, як у цьому розумінні втілюється істина буття [5, с. 114]. Гадамер переконаний у нездатності розуму пізнати світ історії, життя. Єдиним способом проникнути у багатство людського світу стає розуміння.

Переваги герменевтичного підходу полягають також у безперервному осягненні все нових, більш точних характеристик картини політичного світу, нових смислів тієї чи іншої культурної (політичної) реальності. При цьому в парадигмі герменевтики політичне ціле пізнається через конкретне, а конкретне – виходячи з цілого (герменевтичне коло). Як писав Г. Гадамер, «відповідність всіх частин цілому суть критерій правильності розуміння. Відсутність такої відповідності означає невірність розуміння» [5, с. 345].

Нові смисли, які виявляються в дослідженні, можуть доповнювати або змінювати картину політичної реальності загалом, попередні політичні поняття можуть замінюватись новими, більш точними і прийнятними в даній культурі.

В історико-політичному дослідженні герменевтичне коло може бути представлене через пізнання соціокультурних цінностей, які визначають зміст політичних явищ, політичних інтересів тощо. Тому основне завдання політичної герменевтики полягає в розшифруванні соціокультурних архетипів і кодів, які формують політичну традицію в культурі, визначають ціннісну природу політичних процесів. І зробити це досить складно, оскільки світ політичної культури, як і будь який інший, займає особливе місце в просторі і часі [1, с. 264].

Не викликає сумніву те, що в процесі інтерпретації потрібно дотримуватися фактів, а не покладатися на різні «осяння» чи вимисли. Об'єктивність історичного факту включає також і судження про нього. Інтерпретація факту – це не стільки інтерпретація емпіричного спостереження, скільки ідеальне відтворення, реконструкція певної події (в тому числі й політичної) в минулому. Інтерпретація факту минулого відбувається відповідно до символічної картини політичної реальності. Водночас у політиці інтерпретація символів передують інтерпретації фактів, і без такого механізму не можна відтворити картину політичної реальності в той чи інший історичний період. На думку І. Василенко, факти політичної історії безперервно включаються в герменевтичне поле [1, с. 270].

Отже, в історико-політичному дослідженні пізнавальні можливості герменевтичного методу проявляються не через логіко-дискурсивне мислення чи строгу рефлексію щодо досліджуваних політичних феноменів (у нашому випадку це політична думка ранньомодерної України), а через прагнення і спробу «бачення» нових смислів в

невідрефлектованому, конкретно-образному вигляді. Як відзначають сучасні дослідники, в процесі смислоутворення відбувається не просто механічне накопичення смислів, а «їх примноження», перетворення, що зачіпає глибинні основи культури і вимагає її «реконструкції на нових засадах» [2, с. 466]. А способом осягнення нових смислів, значень і структур є саме розуміння, спрямоване на включення, інтеграцію нових смислів у соціокультурний контекст. Важливим є те, що ці смисли не трансцендентні, вони не утворюють якийсь самостійний світ, що протиставляється світу людського існування. Це не узагальнення історичного досвіду як такого. Ці смисли стосуються специфіки людської діяльності на певному історичному етапі розвитку і виражаються в певних культурних універсалиях, людських цінностях.

Українська історія – це не просто факти, а живі форми культури, які втілені в подіях і фактах. За фактами стоять люди, їх вчинки і мотиви. Факти політичної історії не можна розглядати об'єктивно і безпристрасно, вони вимагають розуміння глибинних (часто нерациональних) мотивів людей.

Таким чином, завдяки використанню герменевтичного підходу в історико-політичному дослідженні пізнання феномену політичної думки ранньомодерної України, постає як неперервний процес осягнення багатовимірної української реальності XVII-XVIII ст., різних виявів соціальної, культурної, політичної творчості окремих особистостей, груп, спільнот, українського суспільства в цілому. Перед сучасним дослідником стоять завдання інтерпретації минулого в категоріях історичного часу. Всі політичні феномени розгортаються в історичному часі, тому вони вимагають історичного розгляду.

Завдяки герменевтичному підходу стає реальною можливість усвідомлення глибинних архетипів і кодів, які не лише формували політичні реалії в далекому минулому, але й мають генетичні зв'язки з сучасною Україною.

Оскільки феномен політичної думки України XVII-XVIII ст. репрезентований, головним чином, текстами (творами українських книжників, працями церковних діячів і проповідників, філософськими творами, різними політичними маніфестами, деклараціями, конституціями тощо), розуміння культурно-історичного, суспільно-політичного тексту є підставою для осягнення специфіки українського буття у XVII-XVIII ст., для формування уявлень про політичний світ ранньомодерної України.

Загальноприйнятою нормою в історико-політичному дослідженні є неприпустимість однозначних висновків, категоричність оцінок, будь-яких претензій на універсальність ціннісних інтерпретацій складного й суперечливого українського світу, представленого суспільно-політичною думкою ранньомодерної України. У своїх витоках логіка історико-політичного дослідження з позицій герменевтичного підходу є послідовно діалогічною, вона розрахована на всебічне обговорення тієї чи іншої проблеми, з урахуванням думки Іншого. Тому істина як результат наукового пізнання в даному випадку є багатозначною, багатогранною, інтерсуб'єктивною. Інтерсуб'єктивність включає в себе процес розуміння іншого у всьому багатстві його життєвого світу, позитивного і негативного досвіду життя, діяльності. Все це в свою чергу передбачає відкритість і незавершеність політичного дискурсу.

Використана література:

1. Василенко И. А. Философия политики. Москва: Инфра-М, 2010. 320 с.
2. Сергейчик Е. М. Философия истории. СПб: Изд-во «Лань», 2002. 608 с.
3. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. Москва, 1998, С. 472.
4. Дильтей В. Наброски к критике исторического разума. Вопросы философии. 1988. № 4. С. 135-152.
5. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики. Москва: Прогресс, 1988. 704 с.

Gotsulyak V. Problems of Interpretation of Ukrainian Socio-Political Thought XVII-XVIII Centuries

The general trend in the development of modern historical and political science is that the researcher encounters the need to interpret political thinking, political traditions and values that occurred in Ukraine in the past, which, if only guided by rational types of knowledge, is practically impossible. The art of interpretation, understanding is hermeneutics. The advantages of the hermeneutical approach consist in the continuous comprehension of ever new, more accurate characteristics of a picture of the political world, new meanings of one or another cultural (political) reality. In historical and political research, the hermeneutical circle can be represented through the cognition of socio-cultural values that determine the content of political phenomena, political interests, and the like. Therefore, the main task of political hermeneutics is to decipher the sociocultural archetypes and codes that shape the political tradition in culture and determine the value nature of political processes.

Keywords: culture, political thinking, understanding, hermeneutics, political reality, interpretation of fact, early modern Ukraine.

УДК 321.01+340.1

Кукуруз О. В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІТИКИ І ПРАВА: СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДИСКУРС

У статті проаналізовано публікації українських політологів і правників, у яких йдеться про взаємодію політики і права. Показано, що і теоретики, і практики при аналізі взаємодії цих явищ часто застосовують різні підходи, зокрема, діяльнісний до політики і ціннісний до права, динамічний до політики і статичний до права тощо. З'ясовано, що ці явища інколи розглядають крізь призму держави, що не відповідає дійсності, оскільки сучасні політика і право пов'язані з багатьма іншими суб'єктами, зокрема, публічною владою, громадянським суспільством тощо. З метою об'єктивного дослідження взаємодії політики і права рекомендовано застосовувати міждисциплінарний, синергетичний, інтерсуб'єктивний підходи.

Ключові слова: політика, право, міждисциплінарний підхід, синергетичний підхід, інтерсуб'єктивний підхід.

Політика і право є тими термінами, які постійно присутні у суспільному дискурсі. В основі найпоширеніших версій взаємозв'язку цих двох явищ знаходиться питання про те, що головніше – політика чи право. Зустрічаються версії, що право є інструментом реалізації політики, відтак головнішою є політика. Проте, у більшості сучасних українських досліджень наведена інтерпретація заперечується як така, що не відповідає сутності правової держави, задекларованої в Конституції України. Об'єктивно визначити реальну і бажану модель взаємодії політики і права в українському суспільстві може лише наука на основі правильно обраних теоретико-методологічних підходів.

В українській науковій літературі є багато праць, присвячених політиці і праву, дещо менше – проблемі співвідношення понять «політика» і «право», взаємозв'язку, взаємовпливу, взаємодії цих явищ. В основу цього дослідження покладено публікації, в яких йдеться про методологічні засади розгляду політики і права. Це, зокрема, публікації українських політологів і правників – О. Бабкіної, Л. Бойко-Бойчук, С. Максимова, Є. Перегуди, В. Селіванова, О. Ющика. Метою цієї статті є прагнення з'ясувати, які теоретико-методологічні підходи найкраще сприятимуть об'єктивному дослідженню взаємодії політики і права в українському суспільстві. Завдання полягають в аналізі публікацій українських